

# قواعد حاکم بر حل معضلات نظام

مفاهیم، ظرفیت، چالش

نویسنده

محمد امین محقق کیا

(وکیل پایه یک دادگستری)

|                                                                                   |                        |
|-----------------------------------------------------------------------------------|------------------------|
| محقق کیا، محمدامین، ۱۳۴۵ -                                                        | سرشناسه                |
| قواعد حاکم بر حل مضلات نظام (مفاهیم، ظرفیت، چالش ها) / نویسنده محمدامین محقق کیا. | عنوان و نام پدیدآور    |
| تهران : انتشارات مسیا، ۱۴۰۰.                                                      | مشخصات نشر             |
| ۱۶۰ ص.                                                                            | مشخصات ظاهری           |
| 978-600-6980-76-8                                                                 | شابک                   |
| فیبا                                                                              | وضعیت فهرست نویسی      |
| کتابنامه: ص. [۱۵۵] - ۱۶۰.                                                         | یادداشت                |
| ایران - سیاست و حکومت - قرن ۱۴                                                    | موضوع                  |
| Iran - Politics and government - 20th century                                     | موضوع                  |
| رفقار درست سیاسی - ایران                                                          | موضوع                  |
| Political correctness - Iran                                                      | موضوع                  |
| قانونگذاری - ایران                                                                | موضوع                  |
| Legislation-- Iran                                                                | موضوع                  |
| ولایت فقیه - ایران                                                                | موضوع                  |
| Wilayat al-faqih -- Iran                                                          | موضوع                  |
| ایران - تاریخ - جمهوری اسلامی، ۱۳۵۸ -                                             | موضوع                  |
| - Iran -- History -- Islamic Republic, 1979                                       | موضوع                  |
| DSR۱۴۵۰                                                                           | رده بندی کنگره         |
| ۳۲۷/۵۵                                                                            | رده بندی دیویی         |
| ۸۵۳۰۷۲۵                                                                           | شماره کتابشنسی ملی     |
| فیبا                                                                              | اطلاعات رکورد کتابشنسی |

# قواعد حاکم بر حل مضلات نظام

مفاهیم، ظرفیت، چالش ها

محمدامین محقق کیا (وکیل پایه یک دادگستری)

ناشر: مسیا

تیراژ: ۵۰۰

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: تابستان ۱۴۰۰

چاپخانه: گلها - قم

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۸۰-۷۶-۸

# فهرست مطالب

مقدمه ..... ۱۱

## بخش اول: تمهیدات نظری

فصل اول: مفهوم‌شناسی ..... ۱۵

■ گفتار اول: شریعت ..... ۱۵

■ گفتار دوم: قانون ..... ۱۷

بند اول: قانون ..... ۱۷

بند دوم: سلسله‌مراتب قوانین در نظام جمهوری اسلامی ایران ..... ۱۸

الف: قانون اساسی ..... ۱۸

ب: مجلس شورای اسلامی ..... ۱۹

ج: همه‌پرسی تقنینی ..... ۱۹

د: احکام حکومتی ..... ۱۹

ه: سیاست‌های کلی نظام ..... ۱۹

- و: مصوبات شورای عالی امنیت ملی ..... ۲۰
- ز: مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی فضای مجازی ..... ۲۱
- ح: مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام در رابطه با حل معضلات نظام ..... ۲۲
- ط: مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام در رابطه با حل اختلاف میان مجلس و شورای نگهبان ..... ۲۳
- ی: نظریات تفسیری شورای نگهبان ..... ۲۳
- گفتار سوم: معضل ..... ۲۴
- بند اول: معضل ..... ۲۴
- بند دوم: معضلات نظام ..... ۲۴
- گفتار چهارم: مصلحت ..... ۲۵
- بند اول: مصلحت ..... ۲۵
- بند دوم: مصلحت عمومی ..... ۲۶
- گفتار پنجم: حکم ..... ۲۷
- بند اول: حکم اولی ..... ۲۷
- بند دوم: حکم ثانوی ..... ۲۸
- بند سوم: احکام حکومتی ..... ۲۸
- بند چهارم: نسبت احکام حکومتی با احکام اولیه و ثانویه ..... ۲۹
- فصل دوم: جایگاه شریعت و نسبت آن با قانون در نظام جمهوری اسلامی ایران ..... ۳۳
- گفتار اول: تأثیرات شریعت بر قوانین و مقررات ..... ۳۳
- گفتار دوم: سازوکار عملی انطباق شریعت بر قوانین ..... ۳۵
- فصل سوم: مرجع صالح اعلام و تشخیص معضل ..... ۳۷

- گفتار اول: معیارهای اعلام و تشخیص معضل ..... ۳۷
- بند اول: خلاء یا ضعف قانونگذاری ..... ۳۸
- بند دوم: ناکارآمدی و تضاد احکام اولیه در مقابل احکام ثانویه ..... ۳۹
- بند سوم: اختلاف در تفسیر قوانین و تداخل وظایف ..... ۴۰
- گفتار دوم: مرجع صالح اعلام معضل ..... ۴۱
- گفتار سوم: مرجع صالح تشخیص و رفع معضل ..... ۴۲

## بخش دوم: شیوه‌های علمی حل مضلات نظام در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران

- فصل اول: قوه مجریه ..... ۴۷
- گفتار اول: رئیس جمهور و هیئت وزیران ..... ۴۷
- بند اول: نظارت سلسله‌مراتبی ..... ۴۷
- بند دوم: انتصاب نمایندگان ویژه ..... ۵۰
- گفتار دوم: هیأت‌های حل اختلاف ..... ۵۴
- فصل دوم: مجلس شورای اسلامی ..... ۵۹
- گفتار اول: تقنین ..... ۵۹
- گفتار دوم: نظارت ..... ۶۲
- بند اول: تذکر ..... ۶۳
- بند دوم: سؤال ..... ۶۴
- بند سوم: استیضاح ..... ۶۶
- بند چهارم: تحقیق و تفحص ..... ۶۸
- بند پنجم: کمیسیون اصل نود ..... ۷۱

بند ششم: نظارت رئیس مجلس بر انتخاب نماینده ویژه رئیس جمهوری..... ۷۳

فصل سوم: نهادهای فرا قوه‌ای..... ۷۷

■ گفتار اول: نهادهای انقلابی..... ۷۷

■ گفتار دوم: مجمع تشخیص مصلحت نظام..... ۷۸

■ گفتار سوم: شورای عالی امنیت ملی..... ۸۲

■ گفتار چهارم: شوراهای حل اختلاف..... ۸۳

فصل چهارم: مقام رهبری..... ۸۵

بخش سوم: بازخوانی حقوقی چهل سال مواجهه جمهوری اسلامی ایران با معضلات نظام

فصل اول: نهادهای انقلابی..... ۸۹

■ گفتار اول: سابقه و سیر تشکیل نهادهای انقلابی..... ۸۹

■ گفتار دوم: ظرفیت‌ها و چالش‌ها..... ۹۰

بند اول: ابهام در تعریف و شمول نهادهای انقلابی..... ۹۱

بند دوم: نظارت ناپذیری..... ۹۱

الف: تفاسیر شورای نگهبان..... ۹۲

ب: قانون مدیریت خدمات کشوری..... ۹۳

ج: آئین‌نامه داخلی مجلس..... ۹۳

ه: قانون بهبود فضای کسب و کار..... ۹۳

و: قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مبارزه با فساد..... ۹۴

ز: قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران..... ۹۴

## مقدمه

حکمرانی و تفکر و مطالعه در باب آن، قدمتی به درازای حضور بشر در این کره خاکی داشته است. با پیشرفته شدن جوامع و فربه شدن دولت‌ها، عملکرد نظام سیاسی نیز هر روز پیچیده‌تر از روز قبل شد و دیگر به آسانی نمی‌شد بر یک قلمرو حکم راند؛ و مشکلات یکی پس از دیگری در مسیر حکومت ظاهر می‌شدند. به همین خاطر، اندیشه‌ورزان سیاست و حقوق، با طرح مفاهیمی همچون تفکیک قوا، نظارت، و... همواره بدنبال جلوگیری و یا حداقل کاستن از این مشکلات بوده و هستند.

با این همه، مقوله حکمرانی بر جوامع، به حدی پیچیده و غامض است که هر نظام سیاسی، دیر یا زود، و کم یا زیاد با چالش‌ها و معضلاتی روبرو می‌شود که مقامات سیاسی و تقنینی کشور، از پیش‌بینی و وضع راهکارهایی برای حل و فصل آن ناتوان بوده و به یک‌باره کشور را درگیر بحران‌هایی می‌کند که به طرق عادی قابل حل نیست.

در این قبیل موارد، هر یک از نظام‌های سیاسی با توجه به مبانی فکری و ظرفیت‌های خود، برای حل بحران پیش آمده دست به کار می‌شوند. با همه تفاوت‌هایی که کشورهای مختلف در این زمینه با یکدیگر دارند، وجه اشتراک تمامی کشورها در این است که بدلیل ماهیت این مشکلات، راهکارهایی خارج از ضوابط مرسوم آن کشور برای حل معضل اندیشیده می‌شود.

در این زمینه، نظام حقوقی فعلی ایران نیز از سایر کشورهای جهان مستثنی نبوده و در ساختار خود، سازوکارهایی برای حل و فصل این معضلات پیش‌بینی نموده است.